

جهانگردی

براساس تعاریف سازمان جهانی جهانگردی، جهانگرد کسی است که به سرزمین یا کشوری غیر از محل اقامت دائمی خود مسافرت می‌کند و دست‌کم یک شب و حداکثر یک سال در آنجا می‌ماند و دلیل عمدهٔ مسافرت او تفریح، استراحت، دیدار بستگان، درمان، زیارت اماکن مقدس، بازدید از آثار تاریخی و مراکز هنری و فرهنگی، شرکت در مسابقات ورزشی یا تماشای آن، دیدن نمایشگاه‌های بازرگانی یا مراکز فعالیت‌های اقتصادی و شرکت در همایش‌ها و نشست‌ها است.

انواع جهانگردی با توجه به انگیزه

همایش‌ها

به برکت ارتباط و دوستی میان ملل و از سوی دیگر، بروز مشکلات گوناگون اقتصادی، سیاسی، نظامی، فرهنگی و ... در سطح ملی و بین‌المللی هر ساله نشست‌ها و گردهمائی‌های بسیاری در گوشه و کنار جهان، برای یافتن راه حل مسائل و بستن پیمان‌ها، برگزار می‌شود و هزاران تن از نمایندگان دولت‌ها و ... در این گردهمائی‌ها شرکت می‌کنند.

اقتصادی و بازرگانی

به گواهی تاریخ، انسان از بدو پیدایش، همواره در پی معاش و تأمین نیازهای زندگی، مسکن و محل اقامت دائمی خود را ترک می‌کرده و برای مبادلهٔ کالا و دست‌ساخته‌های خویش با سایر نیازمندی‌های زندگی راهی شهرها و کشورهای دیگر می‌شده است

هر سال و هر ماه، در سراسر گیتی، در شهرها و کشورهای گوناگون، نمایشگاه‌هایی برای معرفی کالاهای تولید شده برگزار می‌شود و گروه کثیری از بازرگانان یا مردم عادی برای آشنائی با آخرین دستاوردهای صنایع و کشاورزی و بازاریابی برای این کالاها به نمایشگاه‌ها مراجعه می‌کنند. هم‌اکنون و به‌ویژه به‌سبب رونق روابط بازرگانی میان کشورهای مختلف، برپائی نمایشگاه‌های محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی بسیار رایج است و میلیون‌ها تن از این نمایشگاه‌ها دیدن می‌کنند.

ورزشی

هم‌زمان با پیشرفت‌هایی که در تمامی شئون زندگی انسان روی داده است، ورزش و امور مربوط به تقویت جسم - که تأثیر بسزائی در سلامت روح دارد، بسیار گسترش یافته است. پیدایش رشته‌های مختلف ورزشی، ذوق و شوق مردم به‌ویژه جوانان به ورزش و دیدن مسابقات ورزشی امروزه به‌صورت یکی از فعالیت‌های تفریحی - آموزشی - فرهنگی مردم جهان درآمده است. هم‌اکنون از ورزش و مسابقات ورزشی برای ایجاد مودت و دوستی میان ملت‌ها، گفتگوی تمدن‌ها و مبارزه با فساد استفاده می‌شود. از این‌رو، هر ساله میلیون‌ها پیر و جوان برای شرکت در مسابقات ورزشی یا دیدن آنها راهی سرزمین‌ها و کشورهای جهان می‌شوند.

تاریخی و هنری و فرهنگی

هر ساله تعداد بی‌شماری از مشتاقان برای دیدار یادمان‌های تاریخی، جشنواره‌های هنری و مراکز فرهنگی به سراسر جهان به‌ویژه به کشورها و سرزمین‌های تاریخی سفر می‌کنند. این جهانگردان که معمولاً به سراسر جهان و به‌ویژه به کشورها و سرزمین‌های تاریخی سفر می‌کنند. این جهانگردان که معمولاً منزلت فرهنگی و علمی ویژه‌ای دارند و تعداد

کثیری از جهانگردان را تشکیل می‌دهند، گاه در گردهمائی‌های فرهنگی - تاریخی شرکت می‌نمایند و از گنجینه‌ها، کتابخانه‌ها و دانشگاه‌ها بازدید می‌کنند.

مذهبی

بدون تردید، یکی از مهم‌ترین و کهن‌ترین عوامل و انگیزه‌های مسافرت انسان باورهای مذهبی و احساسات دینی بوده است. انسان از ابتدای تاریخ مکان‌هایی را مقدس می‌دانسته است و به‌منظور تأمین نیازها و خواسته‌های روحی، روانی و مادی خود و از ترس بلایای طبیعی و غیرطبیعی که زندگی او را تهدید می‌کرده، به زیارت و دیدن آن مکان‌های مقدس می‌رفته است. مثلاً کعبه بتخانه اعراب پیش از اسلام بوده و با پیدایش اسلام زیارتگاه میلیون‌ها مسلمان شده است. بودائی‌ان، سیک‌ها، مسیحیان و قوم یهود نیز برای زیارت مکان‌های مقدس خویش مسافرت می‌کنند. جهانگردی با این انگیزه نیز رونق فراوان دارد. عبادت‌گاه‌هایی نظیر مساجد، آرامگاه پیشوایان مذهبی، کلیساها و ... هر ساله پذیرای میلیون‌ها معتقدان خود هستند

درمانی و بهداشتی

از دیرباز انسان به خواص آب‌های معدنی برای شفای بیماری‌های پوستی، مفصلی و تأثیر آب و هوا در تسکین آلام روحی و روانی پی برده است. رومیان باستان برای استفاده از آب‌های معدنی به جزیره سیسل و لمباردی سفر می‌کردند. هم‌اکنون تأسیسات بی‌شمار آب گرم معدنی در نواحی مختلف ایتالیا، فرانسه، آلمان و ... وجود دارد که پذیرای میلیون‌ها جهانگرد طالب آب‌درمانی است. بسیاری از بیماران نیز برای مداوا به مراکز مهم و معتبر پزشکی در کشورهای پیشرفته یا مراکز و پایتخت کشورهای که از امکانات

بهداشتی و درمانی بهره‌مند هستند، مراجعه می‌کنند. این نوع جهانگردی نیز اعتبار و رواج فراوانی دارد .

تفریح، استراحت و دیدار بستگان

محیط پُرهیاهو و آلوده و یکنواخت شهرهای امروزی، موجب فرسایش روحی و جسمی انسان می‌شود و بدیهی است که این امر در بازده کار او بسیار مؤثر است، بنابراین، گرایش به ایجاد تنوع در محیط زندگی و فرار از فضای پُرتنش شهر کنونی از یک سو و عشق انسان به زیبایی‌های طبیعت او را به ترک محیط کار و زندگی دائمی خود وا می‌دارد.

هر سال و هر ماه و هر روز میلیون‌ها انسان، فارغ از هرگونه تکلف، هنگام تعطیلات یا فراغت از کار، به‌سوی کرانه‌های زیبای دریاها، نواحی خوش آب و هوای روستاها و ... رهسپار می‌شوند و در آغوش طبیعت، خستگی و فرسودگی جسمی و روحی خود را بهبود می‌بخشند. شاید انگیزه استراحت و تمدد اعصاب، تفریح دیدار آشنایان و بستگان مهم‌ترین عامل و انگیزه جابه‌جائی و مسافرت انسان در جهان کنونی باشد .

جهانگردی از نظر نوع مسافرت

چگونگی شکل مسافرت از نظر انفرادی، خانوادگی یا جسمی وجه‌تمایز دیگری میان مسافرت‌های داخلی یا خارجی است .

جهانگردی در اسلام

هدف‌دار بودن خلقت جهان هستی و خلقت موجودات و انسان‌ها و نیز بیهوده و عبث خلق نشدن پدیده‌های هستی به‌ویژه انسان به نحوی صریح و گویا در قرآن کریم اشاره شده است. أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا؛ آیا پنداشته‌اید که شما را بیهوده آفریده‌ایم،

مسیر زندگی نوع بشر با توجه به هدفدار بودن خلقت و نیز با توجه به مبداء و معاد جهان، از طریق انبیاء الهی تبیین و هدایت و راهنمایی شده است. فلذا چون همه پدیده‌های جهان و روابط بین آنها قانون‌مند و مبتنی بر اصول علمی و حساب شده است، نوعاً سیر و سیاحت و سفر نمودن انسان‌ها نیز هدفدار بوده و نقش سازنده و هدایت‌گر و تکامل‌بخش بودن آن در قرآن مجید به صراحت بیان شده است. در احادیث نیز همین مضمون به‌طور مشروح مطرح گردیده است. سیر و سفر در زمین خود سبب پندگرفتن و عبرت آموختن بشر و به تبع آن رشد یافتن انسان خواهد شد. در این مقاله با بیان مفاهیم قرآنی سیر و سیاحت و بررسی احادیث موجود، اثرات این دستورات الهی، اگر صحیح و اصولی به کار رود در انسان‌ها و در جامعه بیان خواهد شد.

آثاری که در نقاط مختلف روی زمین از دوران‌های قدیم باقی مانده، اسناد زنده و گویای تاریخ هستند و حتی از آنها بیش از تاریخ مدون می‌توان بهره‌مند شد. آثار باقی‌مانده از دوران‌های گذشته، اشکال و صور و نقوش روح و دل و تفکرات و قدرت و عظمت و حقارت اقوام را نشان می‌دهد. در صورتی که تاریخ فقط حوادث وقوع یافته و عکس‌های خشک و بی‌روح آنها را مجسم می‌سازد. ویرانه‌ها و کاخ‌های ستمگران، بناهای شگفت‌انگیز اهرام مصر و برج بابل و کاخ‌های کسری^۱ و آثار تمدن قوم سبا و صدها نظایر آن که در گوشه و کنار جهان پراکنده هستند، هر یک در عین خاموشی هزار زبان دارند و سخن‌ها می‌گویند مطالعه یک سطر از این تاریخ‌های زنده معادل مطالعه یک کتاب قطور تاریخی است و اثری که این مطالعه در بیداری روح و جان بشر دارد با هیچ چیز دیگری برابری نمی‌کند؛ زیرا هنگامی که انسان در برابر آثار گذشتگان قرار می‌گیرد، گویا یک مرتبه ویرانه‌ها جان می‌گیرند و استخوان‌های پوسیده از زیر خاک زنده می‌شوند و جنب و جوش پیشین خود

را آغاز می‌کنند. بار دیگر که نگاه انسان بر آنها می‌افتد، همه را خاموش و فراموش شده می‌بیند. مقایسه این دو حال نشان می‌دهد، افراد خودکامه‌ای که با کوله‌فکری وصف‌ناپذیری برای رسیدن به هوس‌های بسیار زودگذر، آلوده هزاران جنایت می‌شوند چه سرنوشتی دارند. لذا قرآن مجید دستور می‌دهد که مسلمانان در روی زمین به سیر و سیاحت پردازند و آثار گذشتگان را در دل زمین یا در روی خاک با چشم خود ببینند و از مشاهده آن عبرت بگیرند

بدین ترتیب مشخص می‌گردد که در اسلام جهانگردی و سیر و سیاحت وجود داشته و به آن اهمیت زیادی داده شده است. سیر برای تحقیق و بررسی آثار و سرنوشت پیشینیان و مشاهده آثار عظمت خداوند در نقاط مختلف جهان، این همان چیزی است که قرآن نام آن را سیر در زمین سیروا فی الارض - گذارده و طی آیات متعدد به آن دستور داده است. قرآن مجید در آیه ۴۶ سوره حج می‌فرماید: "این جهانگردی معنوی و سیر در ارض، قلب انسان را دانا و چشم انسان را بینا و گوش او را شنوا می‌گرداند و از خمودگی و جمود، رهائی می‌بخشد.

دیدگاه اسلام در زمینه سیر و سیاحت - سفر و مدح آن در اسلامسفر نمودن به‌طور مطلق چه سفر حج باشد (سفر واجب) و چه غیر آن، شرایطی دارد که از دیدگاه اسلام و عقل انسان بی‌اندازه مفید و پسندیده است. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید

”هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلًّا لَّا فَامَشُّوْا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُّوْا مِّنْ رِّزْقِهِ“ سوره ملك آیه ۱۵

او آن خدائی است که زمین را برای شما نرم و هموار گردانید. پس شما در پستی و بلندی‌های آن حرکت کنید و روزی او را خورید.

همچنین در ارزش و فضیلت مسافرت از حضرت رسول اکرم - صلی الله علیه و آله - نقل شده است که فرموده‌اند:

”سَافِرُوا تَصِحُّوا وَجَاهِدُوا تَغْنَمُوا“

مسافرت کنید تا سالم باشید و در راه خدا جهاد کنید تا بهره‌مند و صاحب غنیمت گردید.

حدیث ۱۴۹۸۰ و سائل

یعنی مسافرت از دیاری به دیاری دیگر موجب می‌گردد که تغییرات جوّی و آب و هوا و

غذا و ... تغییرات روحی در انسان به وجود آید که خود شایان اهمّیت است

مفاهیم سیر و سیاحت در قرآن مجید

در بررسی آیات کلام... مجید هفت آیه تحت عنوان سیروا فی الأرض و هفت آیه با عنوان

أَقْلَمَ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ در مورد سیر و سیاحت بیان شده است که اجمالاً مورد ارزیابی

قرار می‌گیرد. هفت آیه اول در سوره‌های: آل عمران - ۳۷، انعام - ۱۱، نحل - ۳۶، نمل -

۶۹، عنکبوت - ۲۰، روم - ۴۲، سبا - ۱۸ و هفت آیه دوم در سوره‌های یوسف - ۱۱۰، حج -

۴۶، روم - ۹، فاطر - ۴۴، مؤمن - (غافر - ۸۲ و ۲۱ و محمد (ص) - ۱۰ آمده است.

در آیه ۱۳۷ سوره آل عمران قرآن چنین می‌فرماید:

”قد خلت من قبلکم فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین هذا بیان للناس

و هدی و موعظة للمتقین.“

پیش از شما مللی بودند و رفتند. در اطراف زمین سیر و گردش کنید تا ببینید سرانجام

تکذیب‌کنندگان آیات خدا چگونه بوده این حجّت و بیانی است برای عموم مردم و راهنما

و اندرزی برای متقین و پرهیزکاران

قرآن مجید دوران‌های گذشته را با زمان حاضر و زمان حاضر را با تدریج گذشته پیوند

می‌دهد و پیوند فکری و فرهنگی نسل حاضر را با گذشتگان برای درک حقایق، لازم و

ضروری می‌داند؛ زیرا از ارتباط و گره‌خوردن این دو زمان (گذشته و حاضر) وظیفه و

مسئولیت آیندگان روشن می‌شود. در آیه فوق خداوند سنت‌هایی در اقوام گذشته داشته

که این سنن هرگز جنبه اختصاصی ندارد و به صورت یک سلسله قوانینحیاتی درباره همگان - گذشتگان و آیندگان - اجراء می‌شود. در این سنن پیشرفت و تعالی افراد با ایمان و مجاهد و متحد و بیدار و شکست و نابودی ملت‌های پراکنده و بی‌ایمان و آلوده به گناه پیش‌بینی شده است که در تاریخ بشریت ثبت است. آری تاریخ برای هر قومی اهمیت حیاتی دارد، تاریخ خصوصیات اخلاقی و کارهای نیک و بد و تفکرات گذشتگان را برای ما بازگو می‌کند و علل سقوط و سعادت و کامیابی و ناکامی جوامع را در اعصار و قرون مختلف نشان می‌دهد. در حقیقت تاریخ گذشتگان، آئینه زندگی روحی و معنوی جامعه‌های بشری بوده و هشدار برای آیندگان است.

از این جهت قرآن مجید به مسلمانان دستور می‌دهد بروید و در روی زمین بگردید و در آثار پیشینیان و ملت‌های گذشته و زمامداران و فراعنه گردنکش و جبار دقت کنید و بنگرید پایان کار آنهایی که کافر شدند و پیامبران خدا را تکذیب کردند و بنیان ظلم و فساد را در زمین گذاردند، چگونه بود و سرانجام کار آنها به کجا رسید.

مفاهیم فنی جهانگردی

جهانگردی واژه‌ای است فارسی به مفهوم "جهان‌گردنده و آنکه در اقطار عالم بسیار سفر کند". جهانگردی ظاهراً معادل سیاحت (عربی) و توریسم (فرانسه) است. "سیاحت" در عربی به معنای زیاد سفر کردن است و سیاح یا معادل فارسی آن، جهانگرد، کسی است که زیاد سفر می‌کند. اما در زبان رایج فارسی، از نظر کمی، تفاوتی میان جهانگردی و مسافرت یا سفر وجود دارد. یعنی اغلب فارسی‌زبانان جهانگردی را مترادف با زیاد سفر کردن می‌دانند، در حالی که واژه‌های "سفر و مسافرت" به سفرهای کوتاه‌مدت دور یا نزدیک نیز مربوط می‌شود. هم‌اکنون، با وجود اینکه در زبان فارسی گفتاری و نوشتاری استفاده از واژه‌های "جهانگردی و جهانگرد" به جای سفر و مسافرت و مسافر مرسوم

است، به کار بردن واژه‌های مزبور در گفتگوی میان مردم چندان نیست و بیشتر مردم ترجیح می‌دهند واژه‌های مسافرت، سفر و مسافر را به کار برند.

هرچند واژه‌های سفر، مسافرت و مسافر ریشه عربی دارند، اما نسبت به واژه جهانگردی رایج‌تر هستند و بار معنایی بیشتری دارند. مفاهیم سفر عبارت هستند از:

”بقیه سپیدی روز بعد از فرو شدن آفتاب و سپیدی صبح، صلح کردن میان دو قوم و میانجی‌گری” و “بیرون شدن از شهر خود و به محلی دیگر رفتن؛ قطع مسافرت؛ راهی که بیمایند از محلی به محل دور؛ توجه دل به سوی حق تعالی.“

شاید دلیل اینکه سفر به معنای سپیدی صبح آمده است این باشد که سپیدی به مفهوم روشنی و درخشانی است و در طی سفر است که بسیاری از ناشناخته‌های ذهن آدمی (تارکی‌ها، مجهولات) درباره نواحی، سرزمین‌ها، طبیعت، مردم و ... شناخته می‌شود (روشنی‌ها، معلومات). وانگهی، سفر، نیکی‌ها و بدی‌های نهاد آدمی را روشن می‌سازد

در مقابل واژه عربی تفرّج، در لغت‌نامه دهخدا معانی زیر آمده است: گشایش یافتن و از تنگی و دشواری بیرون آمدن و خوشحالی. همچنین به نظر استاد دهخدا این واژه به معنای زیر آمده است: “در استعمال فارسی، مجازاً به معنای سیر و تماشا و خوشحالی و گشادگی خاطر تنگدلان، سیر و گردش نمودن جهت گشایش خاطر، تماشا کردن”. ولی امروزه این لفظ به گردش‌های کوتاه به منظور هواخوری اطلاق می‌شود

مدتی است که به کار بردن واژه “گردشگری” در گفته‌ها و نوشته‌ها متداول شده است، هر چند چنین واژه‌ای در فرهنگ‌های دهخدا، معین و ... نیامده است

توریسم که واژه‌ای است فرانسوی، از ریشه “تور” گرفته شده است. تور در زبان فرانسه به معنای زیر آمده است: حرکت دورانی (چرخش)، عمل پیمودن، طی کردن پیرامون، سیر کردن، گردش نمودن.

به نظر پیرلاوس، توریسم عمل مسافرت به منظور تفنن و لذت است و توریست کسی است که برای خشنودی خود و لذت بردن مسافرت می‌کند

ارزش های جهانگردی

خارج شدن، رفتن ... و اندکی بیشتر زیستن مسافرت بازگشتی به سوی ذات و فطرت است ... مسافرت همیشه یک گذر است؛ گذرگاهی برای آزمون‌های مقدماتی، شکلی از آئین پذیرش از شیوه‌ای به شیوه‌ای دیگر؛ مسافرت زیارت است ... همیشه بهتر، همیشه دورتر ... [امارک لاپلانت، جامعه‌شناس اهل کبک، احساس خود را در مورد مسافرت چنین بیان می‌دارد و از این راه مسئله ارزش‌های جهانگردی را بیان می‌کند. جهانگردی که نظام روابط و ارتباطات است گنجینه ارزش‌هایی است که خود میوه آنها است؛ ولی مفهوم آن به‌ندرت تحلیل شده است

جغرافیای کاربردی توریستی

جغرافیای توریستی شاخه‌ای از جغرافیای انسانی است. برای دستیابی به تعریفی جامع از جغرافیای توریستی ابتدا لازم است از جغرافیای انسانی تعریف نمود تا به مفاهیم و اصول آن پی برد. با درک و فهم آنچه که در تعریف جغرافیای انسانی مطرح می‌گردد، به راحتی می‌توان تعریف جغرافیای توریستی یا جهانگردی را استنباط و توجیه نمود. و به جنبه کاربردی آن پی برد.

مشکل گردشگری کجاست؟

براساس آمارهای WTO و دیگر آمارهای منتشر شده طی دهه‌های گذشته پیوسته آمار توریسم و گردشگری و درآمدهای ناشی از آن، در حال افزایش بوده و برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری برای برخورداری از این موهبت در کشورهای بزرگ و کوچکی که از

استقلال فکر و درایت و آینده‌نگری برخوردارند رو به تزاید بوده و هست. کشورهای دارای منابع بکر طبیعی، تاریخ و فرهنگ و آثار کهن سرآمد دیگر کشورها در جذب گردشگران و موفق در کسب درآمد از این صنعت هستند و کشورهای فاقد این شرایط با نوآوری و خلاقیت در طرح پروژه‌هایی خاص و کم نظیر سعی در جذب نظر علاقه‌مندان به سوی خود دارند و چنین است که براساس آمار WTO در سال ۲۰۰۰ میزان سرمایه‌گذاری در این صنعت ۷۰۱ میلیارد دلار یعنی معادل ۴/۹ درصد کل سرمایه‌گذاری‌های جهان بوده است و براساس پیش‌بینی‌های انجام شده تا سال ۲۰۱۰ این رقم به بیش از ۱۴۰۰ میلیارد دلار افزایش یافته و به ۶/۱۰ درصد کل سرمایه‌گذاری‌ها خواهد رسید.

براساس همین آمارها پیش‌بینی می‌شود فعالیت‌های اقتصادی در امر جهانگردی و توریسم تا سال ۲۰۱۰ رشدی معادل ۴/۲ درصد در سال داشته باشد.